

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
Wydział Sztuk Pięknych
Instytut Zabytkoznawstwa i Konserwatorstwa
ul. Sienkiewicza 32/34, 87-100 Toruń

**Recenzja osiągnięcia artystycznego wskazanego jako dzieło habilitacyjne oraz dorobku
artystycznego, naukowego lub twórczego, dydaktycznego i innych osiągnięć
dr Małgorzaty Nowalińskiej**

dokonana w trybie czynności habilitacyjnych

Pismem z dnia 03.04 2019 r. przedstawiono mi decyzję Centralnej Komisji ds. Tytułów i Stopni Naukowych dotyczącą powołania komisji habilitacyjnej Pani dr Małgorzaty Nowalińskiej (BCK-VII-L8029/19) i zawiadomiono mnie o wyznaczeniu mi funkcji recenzenta osiągnięć Habilitantki.

Na dokumentację stanowiącą podstawę oceny składały się: wniosek Habilitantki o przeprowadzenie postępowania habilitacyjnego, autoreferat w języku polskim i angielskim, wskazane jako osiągnięcie naukowe-artystyczne podlegające ocenie: dwujęzyczna, polsko-angielska publikacja *O sztuce kopiowania. Studia inspirowane badaniami powtarzalności przedstawięń Hodegetrii Krakowskich 1400–1450. On the Art of Copying. Studies Inspired by Research on the Repeatability of Cracovian Hodegetria 1400–1550, Kraków 2019* i wybrane prace badawcze oraz konserwatorskie krótko opisane i zilustrowane (załączniki I.B.1-IIA.4), następnie dokumentacja dorobku artystycznego oraz informacja o osiągnięciach dydaktycznych, współpracy naukowej i popularyzacji nauki lub sztuki w formie wykazu z dołączonymi publikacjami (załączniki II i III). oraz życiorys i oświadczenia dotyczące udziału współautorów w dziełach składających się na przedstawiony dorobek Pani Nowalińskiej. Do powyższych materiałów habilitantka dołączyła kopię dyplomu doktorskiego oraz identyfikujące Jej tożsamość kwestionariusz i kopię dowodu osobistego.

Oceny przedstawionej dokumentacji dokonano zgodnie ze wskazaniem zawartymi w art.16, 18a Ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym w zakresie sztuki oraz w Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r. w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego §12 ust. 2 pkt 3 i 4 a-c.

Informacje osobowe i przebieg pracy do momentu uzyskania stopnia naukowego doktora

Pani Małgorzata Nowalińska studia magisterskie Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki odbyła na Wydziale Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie, otrzymując w 2007 roku dyplom z oceną celującą. Wykonane pod kierunkiem prof. Marty Lempart-Geratowskiej i zakończone sukcesem zadanie podjęte na tym etapie – rozdzielenie leżących na sobie, przynależących do oddzielnych chronologicznie i artystycznie malowideł z ikonostasu w Opacie – zainspirowało Panią Nowalińską do dalszego zgłębiania tej problematyki. W tym samym roku podjęła studia doktoranckie na macierzystej uczelni, które ukończyła w 2012 roku obroną napisanej pod kierunkiem prof. Małgorzaty Szuster-Gawłowskiej dysertacji doktorskiej *„Rozwarstwienie malowideł awersu prawego skrzydła gotyckiego tryptyku z Łącka, przemalowanego w wieku XVII, przyczynkiem do badań techniki i technologii dekoracji patronowej na folii metalowej. Metody powielania ornamentów w gotyckim malarstwie tablicowym Małopolski”* uzyskując stopień naukowy doktora sztuk plastycznych w dyscyplinie artystycznej konserwacja i restauracja dzieł sztuki nadany przez Radę Wydziału Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki w dniu 12 czerwca 2012 roku. Warto zaznaczyć, iż oprócz oczekiwanego rezultatu w postaci pomyślnego rozwarstwienia malowideł sama realizacja i związane z nią badania zaowocowały następnie powstaniem cennej publikacji dotyczącej tego zabytku oraz pojawieniem się nowego wątku eksploracji (rozwinętego później w pracy habilitacyjnej a dotyczącego powtarzalnych motywów zdobień tła gotyckich malowideł). Już w okresie pracy nad dysertacją doktorską Pani Nowalińska podjęła pracę twórczą rozwijaną w latach następnych – wykonanie malarskich kopii obrazów początkując ją wykonaniem kopii Madonny z Dzieciątkiem z Trzemeśni będącej dziełem szkoły praskiej z ok. 1600 r. W roku 2013 Habilitantka zatrudniona została na macierzystym Wydziale jako asystent w Pracowni Konserwacji Malowideł Sztalugowych na Płótnie w Katedrze Konserwacji i Restauracji Malowideł Sztalugowych. Od roku 2015 kontynuuje w niej pracę na stanowisku adiunkta. Swoje doświadczenie konserwatora dzieł sztuki zdobywała prowadząc od ukończenia studiów samodzielną praktykę (w wyborze zawartym w

załączonym wykazie Autorka prezentuje sześć realizacji dotyczących malarstwa XVII-XX w. z okresu sprzed uzyskania stopnia doktora) a kwalifikacje doskonaliła biorąc udział w miesięcznych międzynarodowych warsztatach zorganizowanych w 2011 roku na Wydziale Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie: poświęconych konserwacji malowideł na podobrazdach drewnianych: *Panel Paintings Initiative – Kraków Summer Institute (Panel paintings: understanding, deterioration, mechanisms and conservation practices)*.

Autoreferat

Pani Małgorzata Nowalińska w autoreferacie jasno przedstawiła przebieg swojej drogi zawodowej oraz rozwój i ewolucję zainteresowań badawczych i twórczych. Na wstępie zaznaczyła, iż konserwację dzieł sztuki postrzega w pełni interdyscyplinarnie, jako angażującą wiedzę zarówno z obszaru nauk ścisłych z wykorzystaniem nowych technologii i technik analitycznych, jak i nauk humanistycznych a zarazem mieszczącą się w sferze sztuki. Tekst autoprezentacji dowodzi, że takiemu pojmowaniu reprezentowanej przez siebie dyscypliny Habilitantka dała rzeczywisty wyraz podejmując kolejne zadania badawcze, od pracy magisterskiej począwszy. Gotyckie malarstwo tablicowe stało się głównym obszarem badawczych zainteresowań Habilitantki i istotnym obszarem jej pracy jako twórcy - konserwatora i kopisty. Nakreślona w autoreferacie droga naukowa i twórcza Pani Małgorzaty Nowalińskiej, na którą składają się przedstawione przez Nią szerzej trzy zasadnicze wątki: rozwarstwianie malowideł sztalugowych, problematyka badawcza konserwatorska Hodegetrii Krakowskich i badania zjawiska kopiowania - ukazuje ją jako badacza i konserwatora otwartego na wymagające wyzwania, realizującego je konsekwentnie i z pasją a opisana jej twórcza aktywność kopistki dowodzi woli i umiejętności spożytkowania zdobytej wiedzy i artystycznych możliwości. Pani Nowalińska wykazuje w autoprezentacji także otwartą postawę wobec innych zadań konserwatorskich i gotowość podjęcia nowych zagadnień badawczych. Tekst autoreferatu dowodzi, że jego Autorka ma świadomość wartości uzyskanej wiedzy i doświadczeń oraz odpowiedzialności za jej przekazywanie - co czyni w procesie dydaktycznym na macierzystej uczelni oraz podejmując trud szerszego upowszechniania efektów pracy badawczej i twórczej przez prezentację w formie publikacji, wykładów i innych wystąpień.

Osiągnięcia naukowo badawcze i artystyczne konserwatorskie

Jak już wspomniano ważnym rezultatem prac badawczych i konserwatorskich przeprowadzonych w ramach doktoratu było powstanie już po ich ukończeniu pierwszej zbiorowej monografii tego gotyckiego zabytku, w której stworzeniu Pani Nowalińska wzięła udział będąc autorką jej dwóch rozdziałów. Całościowy efekt prac został dodatkowo wyróżniony prezentacją na wystawie zbiorowej Polska Sztuka Konserwacji zorganizowanej przez Międzyuczelniany Instytut Konserwacji w 2015 roku w Pałacu sztuki w Krakowie. Jak już wspomniałam gotyckie malarstwo tablicowe pozostało głównym obszarem zarówno badawczych jak i artystycznych zainteresowań Habilitantki. Tematyką, którą obrała za wiodącą w swej działalności naukowej i zarazem konserwatorskiej od czasów uzyskania stopnia doktora, tj. od siedmiu lat, stały się prace nad gotyckimi obrazami tablicowymi z przedstawieniem Matki Boskiej z Dzieciątkiem w typie Hodegetrii Krakowskiej. Autorka realizowała je jako członek zespołu w interdyscyplinarnym projekcie zainicjowanym przez prof. Jerzego Gadomskiego i prof. Małgorzatę Szuster-Gawłowską kierowanym przez prof. dr hab. Martę Lempart Geratowską, czego efektem było uczestnictwo w przygotowaniu zbiorowej publikacji *Prolegomena do badań nad obrazami Hodegetrii typu krakowskiego* pod redakcją naukową J. Gadomskiego, M. Szuster-Gawłowskiej i H. Małkiewiczówny (2014) oraz opracowanie – samodzielne i we współautorstwie z historykami sztuki prof. J. Gadomskim i H. Małkiewiczówną - osiemnastu monograficznych haseł w trzech kolejnych tomach wieloautorskich *Hodegetrii Krakowskich* (2015, 2017 i 2018). Równolegle dr Nowalińska prowadziła – samodzielnie lub w równorzędnym udziale z dr hab. Anną Sękowską albo jako kierownik zespołu - prace konserwatorskie i restauratorskie pozostające w ścisłym związku z podjętą problematyką - przy obrazach tego typu przyczyniając się do przywrócenia nauce i odbiorcom wyglądu tych cennych zabytków najbardziej bliskiego oryginalnej koncepcji. W konkretnym przypadku – XV w. Hodegetrii z Kaplicy Loretańskiej Kościoła Mariackiego w Krakowie – dzięki kompetencjom Habilitantki w rozwarstwianiu malowideł oraz jako kopistki możliwe stało się nie tylko wyeksponowanie oryginału, ale także zachowanie i osobna ekspozycja przemalowania twarzy Madonny, prezentującego z powodów historycznych, artystycznych i narosłej legendy inne cenne wartości. Autorka dzięki swej badawczej dociekliwości skorygowała też atrybucję tego przemalowania Efekty tej i kilku innych przeprowadzonych prac konserwatorskich zrealizowanych samodzielnie i we współpracy, dotyczących wspomnianych Hodegetrii Autorka publikuje w artykułach (dotyczący powyższej pracy złożony do publikacji pokonferencyjnej, jeden w druku, jeden

opublikowany we współautorstwie). Rezultatem prowadzonych badań obrazów i wykonywanych przy nich prac są też sprawozdania przekazywane do urzędu ochrony zabytków i dokumentacje. Dwie wybrane realizacje konserwatorskie dr Nowalińska publikowała współuczestnicząc w wystawie dotyczącej najwcześniejszych Hodegetrii Krakowskich w 2014 r. (kuratorem wystawy była dr hab. Anna Sękowska).

Wymienione powyżej działania badawcze oraz konserwatorskie dotyczące przedstawień w typie krakowskich Hodegetrii stworzyły grunt i asumpt do podjęcia własnych badawczych przedsięwzięć w ramach badań statutowych WKiRDS ASP w Krakowie: *Organizacja Archiwum Obrazów Hodegetrii Krakowskich* (2016-18) i *Kopia w średniowiecznym malarstwie tablicowym Małopolski* (2017-19), prowadzonego we współpracy z zespołem specjalistów, oraz wykonania kilku kopii wybranych przedstawień krakowskich Hodegetrii. Te oraz nadmienione wcześniejsze doświadczenia doprowadziły dr Nowalińską do podjęcia problematyki, którą prezentuje w swym osiągnięciu habilitacyjnym, czyli gruntownego zbadania zjawiska kopiowania w malarstwie gotyckim.

Badania i prace konserwatorskie dotyczące grupy Hodegetrii Krakowskich Autorka włączyła w poczet osiągnięcia habilitacyjnego, zostaną wobec tego poddane oddzielnej ocenie. Prócz nich w tym czasie Pani Nowalińska poddała konserwacji trzy mieszczące się poza powyższą grupą siedemnastowieczne ołtarzowe przedstawienia Matki Boskiej z Dzieciątkiem, które zaliczyć można do malarstwa tablicowego, w równorzędnym udziale w zespole dwuosobowym (z dr hab. Anną Sękowską) bądź samodzielnie oraz osiem obrazów sakralnych na płótnie, o różnej tematyce, datowanych od XVIII po XIX w., dużego formatu, z których większość konserwowała samodzielnie. Wielości zainteresowań i dużej aktywności dr Nowalińskiej dowodzi fakt, iż jej działalność konserwatorska nie ograniczała się wyłącznie do prac nad malarstwem dawnym. Dokonała licznych konserwacji i restauracji dzieł malarstwa olejnego uznanych artystów XIX -XX w. (O. Boznańskiej, A. Karpińskiego, W. Taranczewskiego, W. Kossaka, J. Rubczaka, T. Makowskiego, W. Weissa, L. Wyczółkowskiego, J. Malczewskiego, K. Mikulskiego) pochodzących ze zbiorów prywatnych kolekcjonerów i galerii, wykonanych na różnych podłożach (płótno, tektura, blacha, sklejka, dykta) a także kilku dzieł na podłożu papierowym - rysunków w różnych technikach oraz grafik. Te ostatnie wymienione w wykazie realizacje spoza pierwotnej specjalizacji Habilitantki nasuwają przypuszczenie, że podjęła się tych prac w dążeniu do uzyskania nowych kwalifikacji i konserwatorskich kompetencji. W ostatnim czasie, prace konserwatorskie prowadzone przy XX-wiecznym malarstwie pozwoliły Habilitantce zdefiniować nowe zagadnienie badawcze, którym zajęła się szerzej we współpracy ze

specjalistami z konserwacji papieru, dotyczące podobrazii będących tekstyliami zbudowanymi z nitek papierowych i ich problematyki konserwatorskiej. Potwierdza to ciągłą gotowość Habilitantki do rozwoju i podejmowania nowych inicjatyw.

Artystyczna działalność dr Nowalińskiej, częściowo pozostająca w związku z problematyką prezentowaną jako osiągnięcie habilitacyjne, obejmuje też wzmiankowane już wykonywanie kopii obrazów sztalugowych - w technikach temperowej i olejnej, olejno-żywicznej. Wybrane przez autorkę przedstawione w dokumentacji przykłady kopii Hodegetrii Krakowskich, ale też i innych późniejszych XVII i XVIII w. obrazów sakralnych oraz XX w. portretu przekonują o ugruntowanej konserwatorskim doświadczeniem praktycznej znajomości technologii i technik malarskich oraz nieprzeciętnych artystycznych umiejętnościach decydujących o jakości jej prac. Dorobek artystyczny Pani doktor Nowalińskiej w dziedzinie konserwacji i restauracji, kopii, jak na tak krótki okres czasu bogaty i różnorodny, jest dowodem Jej dużej aktywności, wysokiego poziomu wykonawczego i rozwoju kompetencji. Analiza dorobku dr Nowalińskiej pozwala dostrzec godny podkreślenia rys i walor charakteryzujący jej aktywność: umiejętność efektywnej pracy samodzielnej oraz w zespole – zarówno w charakterze współwykonawcy jak koordynatora prac.

Dorobek dydaktyczny i popularyzatorski i współpraca międzynarodowa

Dr Nowalińska od siedmiu lat, po uzyskaniu stopnia doktora, jako nauczyciel akademicki prowadzi zajęcia dydaktyczne w macierzystej uczelni w Pracowni Konserwacji Malowideł Sztalugowych na Płótnie sprawując nadzór merytoryczny podczas ćwiczeń studentów II, III i V roku a od roku prowadząc także wykłady. Podczas pracy dydaktycznej dzieli się między innymi swoimi doświadczeniami zdobytymi w zakresie zabiegów rozwarstwiania malowideł z wykorzystaniem metody chemicznej. Jej kompetencje w tym zakresie pozwoliły jej podjąć trudne zadanie promotora pracy magisterskiej polegającej na rozwarstwieniu malowideł XVII i XIX w. Praca ta, jeszcze w toku, już uwieńczona została sukcesem w postaci odsłonięcia wysokiej klasy spodniej ikony Chrystusa bez utraty wierzchniego malowidła. Habilitantka dwukrotnie w latach ostatnich była recenzentem prac magisterskich. Była jednym z opiekunów studentów Koła Naukowego Wydziału Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki ASP w Krakowie podczas wyjazdu do Florencji.

Aktywność Habilitantki wyraża się także w działaniach służących upowszechnianiu wiedzy - własne dokonania badawcze i konserwatorskie przedstawiała w referatach na dwóch konferencjach (w roku 2016 i 2017) a także wygłaszając wykład dla Komitetu Nauk o Sztuce

PAN (2018) oraz popularyzując wśród szerszego grona odbiorców za pośrednictwem innych mediów – radia i prasy i Internetu, jak w przypadku prac dotyczących wspomnianej wyżej ikony, zarazem promując własny Wydział. Podejmowała także wyzwania zarazem dydaktyczne, popularyzatorskie i organizacyjne - była współorganizatorką III Międzynarodowej Konferencji Studentów Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki na ASP w Krakowie dokonując merytorycznej oceny proponowanych wystąpień.

Uznania dla kompetencji dr Nowalińskiej dowodzi fakt, że już pięć lat temu powierzono jej funkcję redaktora serii wydawniczych macierzystego wydziału; pod jej redakcją ukazały się cztery publikacje zbiorowe oraz jedna monografia.

Ocena dzieła wskazanego jako szczególne osiągnięcie

Ukoronowaniem działań Habilitantki podjętych w ostatnim czasie a wynikających z jej poprzednich, wyżej opisanych aktywności jest dzieło wskazane jako osiągnięcie w przewodzie habilitacyjnym – publikacja zatytułowana *O sztuce kopiowania. Studia inspirowane badaniami powtarzalności przedstawień Hodegetrii Krakowskich 1400–1550. On the Art of Copying. Studies Inspired by Research on the Repeatability of Cracovian Hodegetria 1400–1550*, wydana w bieżącym roku przez Wydawnictwo ASP w Krakowie oraz przedstawione w wykazie dorobku w punkcie I 1-8 i I. 2.1- 13 i w załączniku I.B. prace konserwatorskie i badania porównawcze obrazów Hodegetrii Krakowskich.

Ocenę rozpoczynam potwierdzając, iż materiały przedstawione jako osiągnięcie habilitacyjne spełniają wymogi formalne. Publikacja poświęcona jest zagadnieniu kopiowania kompozycji malarskich w obrazach sztalugowych i , częściowo, iluminatorstwie w przedziale czasowym wskazanym w tytule. Rozprawa, liczy łącznie 463 strony opracowane dwujęzycznie - po polsku i angielsku, z tekstem w dwóch kolumnach. Autorka nadała jej czytelną strukturę przedstawioną w spisie treści. Tekst samej dysertacji poprzedzony wprowadzeniem i uporządkowany w sześciu numerowanych rozdziałach zamkniętych podsumowaniem to 401 stron, po których następują spis bibliografii i netografii, spis ilustracji i źródeł fotografii oraz indeks. Tekst jest ilustrowany 357 ilustracjami, włączywszy powtórzone fragmenty większych całości i rysunki, zawiera jedną rozbudowaną tabelę włączoną w tekst.

We wprowadzeniu Habilitantka w klarowny sposób wyjaśniła stosunek do kopiowania w wiekach średnich i początkach ery nowożytnej, inspirację i kontekst podjęcia prezentowanego

tematu i przedstawiła założenia swojej pracy. Uzasadniła zasięg terytorialny przywoływanych w dysertacji przykładów oraz przyjęte ograniczenia, przedstawiła pokrótce zawartość rozprawy i zwięźle określiła kierunek i przedmiot badań, które uzupełniłyby przedstawione przez Nią treści tworząc pełen obraz fenomenu kopii.

W pierwszym rozdziale, zgodnie z jego tytułem, Autorka zaprezentowała organizację nauczania i pracy w średniowiecznych i renesansowych europejskich warsztatach malarskich, przywołując przykłady z terenu Niderlandów, Niemiec, Pragi i Krakowa. Ta część rozprawy, kluczowa dla recepcji przedstawianych następnie treści, klarownie wyjaśnia jaką rolę w systemie cechowym pełniły „wzorniki” i kopiowanie.

W krótkim rozdziale drugim Habilitantka podjęła się uporządkowania terminologii i w oparciu o istniejącą literaturę przedmiotu zdefiniowała terminy kopii i repliki w ich średniowiecznym znaczeniu.

Następny, najobszerniejszy (176 stron) trzeci rozdział Autorka poświęciła prezentacji przykładów powielania kompozycji lub ich części w malarstwie sztalugowym i miniatorstwie w wiekach XV i XVI. W kolejnych podrozdziałach pochyliła się nad podobieństwami w obrębie fragmentów kompozycji pozwalających najwyraźniej je dostrzec oraz wskazała przykłady kopii, replik i wersji w malarstwie tablicowym i iluminatorstwie z terenów Europy, na których powtarzalność kompozycyjna jest najobficiej reprezentowana – Polski, Czech, Niemiec, Niderlandów i Włoch. Autorka konsekwentnie przeanalizowała kompozycje obrazów odpowiednio ilustrując tekst fotografiami, reflektogramami w IR, zaznaczając rysunkowo główne linie kompozycji wskazujące na powielanie oraz przywołując przykłady z opublikowanych katalogów *Hodegetrii Krakowskich* (zamieszczone w tabeli). Wskazała na tych podstawach przesłanki lub wręcz dowody potwierdzające użycie szablonów i dokonywanie repetycji.

W kolejnym, czwartym rozdziale swojej pracy Habilitantka podjęła w mojej opinii udaną próbę naświetlenia przyczyn powielania fragmentów bądź całych kompozycji w średniowiecznym i wczesnonowożytnym malarstwie. Jej analiza hipotez i przesłanek takiego postępowania jest syntetyczna i krytyczna. Rozważania oparte o literaturę przedmiotu prostują obiegowe wyobrażenia dotyczące intencji wykonywania kopii czy replik oraz tego, co w istocie takie reprodukcje miały sobą utrzymywać i co to oznaczało dla ich formy. Autorka wyjaśniła też, jak ewoluowały role kultowe, które kopie pełniły, jak na nie oddziaływały prawa rynku. Poddała także refleksji, na ile cechowe ustalenia dotyczące pracy mistrzowskiej mogły stać za masowym wykonywaniem podobnych dzieł.

Piąty, obszerny rozdział Habilitantka poświęciła prezentacji etapu pracy malarza leżącego u podstaw zbieżności kompozycyjnej omawianych średniowiecznych i wczesnorenansowych dzieł malarskich – stworzenia rysunku. Na uwagę zasługuje wyrażone na wstępie (w przypisie) słusznie krytyczne stanowisko Autorki wobec funkcjonującej w języku polskim terminologii dotyczącej rysunku, która deprecjonuje jego rolę i wartość. Dr Nowalińska podjęła się systematyzacji średniowiecznych i wczesnorenansowych rysunków i wzorników z punktu widzenia pełnionej przez nie funkcji w oparciu o dane z traktatów, relacje z współczesnych badań i własne eksploracje. Ilustrując tekst dobranymi przykładami przeanalizowała cechy rysunków widocznych w podczerwieni i w ubytkach bądź niezamalowanych partiach obrazów. Stworzyła w ten sposób interesujące, syntetyczne przekonująco zilustrowane zestawienie kompendium dotychczasowej wiedzy na ten temat wzbogacające polską literaturę przedmiotu. Pochyliła się nad techniczną stroną wykonywania rysunków wykorzystywanych w warsztatach omawiając podłoża, na których je wykonywano, scharakteryzowała rodzaje ówczesnych warsztatowych rysunków i, z zachowaniem ostrożności w klasyfikacji, wskazała jak ich funkcja mogła ewoluować (np. z rysunkowej notatki do wzornika), omówiła rolę graficznych odbitek w rozpowszechnianiu i powielaniu kompozycji cieszących się uznaniem.

Ostatni, szósty rozdział dysertacji posłużył przedstawieniu technicznej strony powielania kompozycji, czyli sposobów przenoszenia rysunków w malarstwie w badanym przez Habilitantkę okresie. Autorka kolejno omówiła w sposób szczegółowy użycie metod wcześniej już niejednokrotnie wskazywanych w tekście. Posiłkując się danymi z literatury, własnych obserwacji i prób rekonstrukcji wspartymi ilustracjami Autorka zrekapituowała wiedzę dotyczącą technik przenoszenia kompozycji z szablonów różnego typu. Analiza, jakiej dokonała, pozwoliła jej wykazać stosowanie poszczególnych metod transferu oraz zmiany skali w określonym czasie w różnych kręgach bądź przez określonych artystów oraz, co zasługuje na podkreślenie, fachowo skomentować fakt występowania nikłych lub wręcz braku śladów przenoszenia rysunku kompozycyjnego.

Dysertację zamyka zwięzłe podsumowanie. Autorka podkreśliła raz jeszcze rolę rysunku, zwłaszcza w średniowieczu i renesansie, nie tylko jako elementu niezbędnego dla powstania kopii i przywołała stwierdzenie zawarte już we wprowadzeniu, że analiza jedynie tego pierwszego etapu jej wykonania nie wystarczy dla pełnego oglądu zjawiska. Wskazała tym samym kierunek dalszych badań i zamiar ich kontynuacji. Zauważyła też słusznie, że, mimo zdecydowanie innego postrzegania kopii obecnie - w kategoriach „namiastki” - samo

kopiowanie pozostaje istotnym elementem kształcenia konserwatorów dzieł sztuki wspomagając zdobywanie wiedzy o dawnych technikach i technologii oraz drodze dojścia do ostatecznego artystycznego efektu. Przedstawiła krótko stosowany w toku badań schemat postępowania konkludując, iż analiza odrysu kompozycji najlepiej w skali rzeczywistej w zestawieniu z danymi widocznymi na reflektogramach w podczerwieni i rengenogramach uznaje za normę przy podejmowaniu prób oceny zjawiska kopiowania. Kolejną konkluzją opartą o przeprowadzone porównania obrazów, prócz tej, że kopie bywają badawczo cennym, bo jedynym śladem oryginału, jest stwierdzenie, że fenomen tak wielokrotnych powtórzeń, jak ma to miejsce w przypadku Hodegetrii Krakowskich, jest na tle europejskim zjawiskiem unikalnym. W wyniku przeprowadzonych rozważań ostatecznie ich głównych podstaw Habilitantka upatruje w wierze w opiekuńczą moc powielanych wizerunków, co wydaje się słusznym wnioskiem. Kończąc Habilitantka zwróciła uwagę na niewątpliwy i cenny rezultat podjętych studiów procesu kopiowania, jakim jest przybliżenie tajników funkcjonowania i metod pracy średniowiecznych i wczesnorennesansowych pracowni malarskich.

Po zapoznaniu się z przedstawioną przez dr Nowalińską omówioną wyżej dysertacją stwierdzam, że wnioski w niej zawarte wynikają z przedstawionych treści, są właściwie sformułowane i oparte na naukowych podstawach. Sama praca stanowi bardzo interesujące opracowanie problematyki objętej tytułem rozprawy, w zwartej formie systematyzujące dotychczasową wiedzę, rozproszoną w licznych materiale źródłowym, który Habilitantka poddała wnikliwej analizie, wzbogaciła o rezultaty własnych eksploracji i krytyczną refleksję. Powstałe studium funkcjonowania warsztatów malarskich w omawianym okresie i przyjętych w nich zasad pracy, przesłanek tworzenia i funkcji kopii oraz technicznych metod powielania kompozycji wnosi istotny wkład w rozwój dyscypliny konserwacji i restauracji dzieł sztuki istotnie wzbogacając wiedzę z zakresu temat technologii i technik malarskich.

Należy podkreślić, że Autorka stworzyła dzieło wartościowe nie tylko w rodzimym kontekście zjawiska kopiowania, ale dzięki odniesieniom do tego fenomenu na innych terenach Europy, licznym porównaniom popartym starannie opracowaną i bogatą stroną ilustracyjną oraz dzięki równoległej wersji angielskiej tekstu zapewniła mu szersze spektrum oddziaływania. Sama rozprawa zredagowana została z wielką starannością, napisana klarownym, komunikatywnym językiem, zarówno jej tytuł jak tytuły rozdziałów trafnie zapowiadają przedstawianą treść, struktura jest czytelna i proporcje rozdziałów uzasadnione ich zawartością. Habilitantka przywołała w tekście 411 pozycji bibliograficznych, polskich i w głównej mierze obcych, w tym 9 niepublikowanych i 28 źródeł internetowych. Przypisy -

bibliograficzne i dygresyjne - są poprawnie opracowane. Ilustracje rozmieszczone w tekście są czytelne i poprawnie opisane, w kilku przypadkach (bez odniesień do tabeli) w opisie brak daty powstania obrazu. Rozprawa jest starannie opracowana edytorsko, zaopatrzona została w indeks, co jest dodatkowym atutem edycji.

Pozostała część dzieła habilitacyjnego została krótko, ale czytelnie i zadowalająco przedstawiona w wykazie dorobku i w załączniku I B.1 do 8 To prace konserwatorskie i badania porównawcze przy ośmiu obrazach Hodegetrii Krakowskich, które Habilitantka wykonała we współpracy (pięć obrazów), jasno definiując swój udział, bądź samodzielnie (dwa dzieła oraz, aktualnie, kierownictwo prac). Dopelniają jej wymienione w wykazie dorobku badania porównawcze obrazów Hodegetrii Krakowskich, bez uczestnictwa w pracach konserwatorskich. Są krótko opisane w wykazie i ich rezultaty zostały ujęte w publikacji stanowiącej dzieło habilitacyjne.

Konkluzja

Przedłożona do oceny dokumentacja dorobku Pani dr Małgorzaty Nowalińskiej unaocznia jak w swojej działalności łączy Ona w interesujący i efektywny sposób naukowe oraz artystyczne komponenty dyscypliny konserwacji i restauracji dzieł sztuk będąc wszechstronnie przygotowanym i dbającym o swój rozwój artystą-konserwatorem i pracownikiem naukowo – dydaktycznym.

Dorobek dr Małgorzaty Nowalińskiej poddany powyżej ocenie stanowi w mojej opinii istotny wkład w rozwój dyscypliny, którą reprezentuje – konserwacji i restauracji dzieł sztuki. Tym samym spełnia wymagania przywołanej na wstępie obecnie obowiązującej ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym w zakresie sztuki.

Na tej podstawie wnioskuję o dopuszczenie dr Małgorzaty Nowalińskiej do dalszych etapów postępowania habilitacyjnego.

Elżbieta Szmit-Naud